

Uticaj veštačke inteligencije na ekonomsko novinarstvo

Veštačka inteligencija (Artificial Intelligence – AI) brzo je postala deo svakodnevnih aktivnosti i retki su oni koji za nju nisu čuli. Međutim, ovaj pojam nije nov, iako se tek nedavno proširio u javnosti. O njemu je počelo da se priča polovinom prošlog veka, a termin „AI” nastao je 1956. Od 1980. počelo je obučavanje mašina koje danas kreiraju sadržaje.

Programeri i stručnjaci za informacione tehnologije koriste veštačku inteligenciju i treniraju je da bude što bolja. Ona prikuplja podatke iz različitih izvora, analizira ponašanje korisnika na internetu, poput pretraga, klikova i aktivnosti na društvenim mrežama.

„Veštačka inteligencija koristi podatke sa uređaja poput telefona, kamera i senzora koji beleže informacije iz okruženja. Osim toga, crpi informacije iz javno dostupnih izvora, kao što su vladini izveštaji ili medijski članci”, kaže Siniša Arsić, direktor sektora za podatke, analitiku i inteligentnu automatizaciju poslovnih procesa u Telekomu Srbija. Iako uvek prikuplja nove informacije i dobija redovna ažuriranja, AI može da pogreši.

„Greške se najčešće dešavaju zbog problema sa kvalitetom podataka na kojima je sistem baziran. Ako su podaci nepotpuni, netačni ili zastareli, AI može pružiti pogrešne informacije. Takođe, može loše razumeti složenije situacije koje ne prepoznaje iz prethodnog iskustva. Ponekad su uzrok grešaka i nejasna pitanja ili dvosmislenost u komunikaciji s korisnikom. Iako veštačka inteligencija često daje korisne i tačne informacije, nikako je ne treba posmatrati kao savršenu i važno je uvek imati ljudski nadzor, posebno u situacijama gde greške mogu imati ozbiljne posledice, kao što su zdravstvo, policija, vojska ili finansije”, govori Arsić.

AI može negativno da utiče na novinarstvo, prvenstveno kroz gubitak autentičnosti i kreativnosti u sadržaju, jer se oslanja na podatke i uzorke, a ne na ljudsko razumevanje i intuitivno tumačenje konteksta. Neki alati poput modela generativne AI mogu doprineti brzom i efikasnom širenju dezinformacija, jer se lako zloupotrebljavaju za kreiranje lažnih vesti ili manipulativnog sadržaja. Međutim ipak veliki broj novinara koristi ove alate u svom poslu. Prema State of Media report-u iz ove godine, od tri hiljade ispitanih novinara, polovina je navela da koristi AI. Upotrebljavaju ih na različite načine, od istraživanja ideja za tekstove, podataka, kreativnijih rečenica, pitanja za intervju do informacija o publici. Neki mediji izvode eksperimente poput OFF radija iz Krakova koji je osmislio da celu emisiju vode AI novinari. Iako je to bila samo proba, publika se bunila i osetila se primetna razlika, najviše zbog nedostatka ljudskosti i emocija.

Veštačka inteligencija ipak može i značajno doprineti unapređenju novinarstva kroz brzu obradu velike količine podataka, identifikaciju trendova i olakšavanje analize,

čime novinarima ostavlja više vremena za dubinsko istraživanje i kontekstualizaciju. Prema Kaleidoskop Media istraživanju iz 2024. godine od 109 ispitanika, polovina medijskih radnika u Srbiji nikada nije koristilo AI u svom profesionalnom radu, dok je preko trećine potvrdilo da se AI koristi u njihovim redakcijama. Mlađi medijski radnici češće koriste veštačku inteligenciju. Ipak novinari tvrde da im ovi alati nisu upotrebljivi u svemu i da se ljudski faktor ne može zameniti.

„Veštačka inteligencija mi pomaže na primer da izvučem podatke za BDP u poslednjih nekoliko godina, jer je tako neizmerno puta brže da uradim. U redakciji koristimo program ChatGPT za neke rutinske stvari, poput prevoda tekstova, mnogo je bolji od Google pevodioca. Malo pogreši oko nekih ekonomskih izraza i formulacija, ali mi svakako proveravamo. On nam to uradi za minut, a mi bismo radili nekoliko sati. Probali smo da ga koristimo u kreiranju tekstova, ali se tu baš vidi da je generički urađeno i bude dosta suvoparno. Probao sam i da pronađem neke starije ekonomske podatke, ali bezuspešno. Verovatno je do toga što naše institucije nemaju dovoljno pristupačne podatke na sajtovima. Nadam se da će jednog dana mnogo bolje obrađivati statistiku, jer bi to bilo veliko olakšanje ekonomskim novinarima. Iako pišemo ekonomsko novinarstvo, potrebno nam je jako puno mašte, tako da nam AI može pomoći samo u pretragama, ali neće nas zameniti kao pisce. Brojeve treba predstaviti na kreativan način, da ne budu dosadni, a veštačka inteligencija to neće uskoro umeti”, govori Ivan Radak, urednik Forbes Srbija.

Dok tehnologija nije postala ovako napredna, bilo je teško dolaziti do podataka, posebno u vezi sa ekonomskim novinarstvom. Dosta toga je bilo nepristupačno i nekada je bilo potrebno nekoliko dana, pa čak i nedelja da se otkriju potrebne informacije. Novinarstvo treba da bude put u otkrivanju onoga što neko moćan želi da sakrije i zbog toga novinari moraju vladati pravim informacijama. Sada dosta toga postoji na sajtovima na internetu, ali veštačka inteligencija još uvek nije uspela da prikupi sve potrebne podatke, zbog toga je ljudski faktor ključan. Nekada je najveći problem istraživačima bio pronalaženje informacija, a danas procena ogromne količine istih.

„Koristim agregatore koji skupljaju podatke sa sajtova institucija. Npr. sa APR-a prikupljam podatke o osnovanim firmama, sa sajta Narodne banke Srbije o blokiranim računima, dok na sajtu Zavoda za statistiku pratim tokove izvoza i uvoza. Kada sam počela da radim kao ekonomski novinar, pre 20 godina nisi mogao da znaš ni ko je osnovao preduzeće. Podaci su bili u privrednim sudovima i da bih došla do toga morala sam da tražim dozvole od suda”, kaže Danijela Ilić Krasić, novinarka ekonomske rubrike u N1.

Prema istraživanju Goldman Saks banke, do 2050. godine AI u ekonomiji će se koristiti i do preko 90%. Ekonomista Nemanja Kosanović u svom radu „Veštačka inteligencija: Kontrola podataka, tržište i demokratija” navodi da racionalni ekonomski subjekat donosi odluke o zaštiti privatnosti kroz procenu koristi i troškova koji proizlaze iz deljenja podataka. Kaže da je pojedinac spreman da dozvoli upotrebu svojih podataka samo kada smatra da je dobio odgovarajuću nadoknadu za njihovu obradu ili deljenje. S druge strane, kompanije koriste podatke samo ako očekuju da će korist od njihove upotrebe premašiti potencijalne troškove, uključujući one povezane sa privatnošću i regulativama. Firme koje efikasno koriste podatke mogu brže odgovarati na potrebe potrošača. Međutim, tržišna ravnoteža može biti narušena

ukoliko pojedine kompanije imaju značajno bolji pristup podacima i veću sposobnost za njihovu analizu u odnosu na konkurenciju, piše Kosanović u radu.

Kako veštačka inteligencija sve više oblikuje način na koji se kreiraju i konzumiraju vesti, postavlja se pitanje pravnih regulativa koje mogu obezbediti odgovornu primenu ove tehnologije. Naša zemlja je jedna od prvih u svetu koja ima Strategiju za razvoj veštačke inteligencije, a u toku je sačinjavanje nacrtu Zakona o veštačkoj inteligenciji Republike Srbije, čije usvajanje se planira u prvoj polovini 2025. godine. Srbija ima i Istraživačko-razvojni institut za veštačku inteligenciju koji je osnovan 2021. kao jedna od mera Akcionog plana za implementaciju gore spomenute Strategije.

„Iako nijedan važeći propis u Republici Srbiji ne reguliše eksplicitno upotrebu veštačke inteligencije u medijima, pojedinim zakonima su uređeni određeni aspekti korišćenja AI u medijima (Zakon o zaštiti podataka o ličnosti, Zakon o oglašavanju, Zakon o elektronskim komunikacijama, Zakon o autorskim i srodnim pravima, Etičke smernice za medije), a pretpostavljamo da će donošenje Zakona o veštačkoj inteligenciji pokrenuti i donošenje novih ili izmenu postojećih propisa kojima će se upotreba AI preciznije regulisati. Na zapadu postoje pokušaji da se i tvorevine AI smeste u pravne okvire, za sada prema postojećem pravu i dosadašnjoj praksi, tvorevina AI ne može da bude zaštićena autorskim pravom, a autor dela može da bude samo fizičko lice”, ističe Božana Radaković, šefica pravne službe TS Ventures Fonda.

Na internetu se ipak može pronaći dosta besplatnih AI alata koji mogu olakšati rutinske poslove u novinarstvu. Neki od njih su:

Wordtune - preformulisanje rečenica i skraćivanje pasusa za jasniji i čitljiviji stil;

Google News Lab - nudi resurse i obuke za korišćenje AI u istraživanju i distribuciji vesti. Pomaže novinarima u prepoznavanju trendova i nudi kurseve o izveštavanju zasnovanom na podacima;

ChatGPT - za generisanje teksta koji podržava brz rad na nacrtima i istraživanju članaka;

Google Bard - pomaže u istraživačkom novinarstvu;

Grammarly - za proveru gramatike i stila;

Canva - za izradu infografika i prezentacija;

Piktochart - složene podatke prikazuje vizualno privlačno i lako razumljivo.

Ukoliko ste deo neke redakcije, možete platiti programe koji će vam doneti mnogo više opcija poput alata **MAGNA** za brzu transkripciju i analizu tekstova, **Describe** za brzu obradu video i audio materijala, **Synthesia** za kreiranje video sadržaja sa AI generisanim govornicima, **Databricks**, platforma koja integriše podatke, analitiku i

veštačku inteligenciju, a precizno se bazira na istorijske podatke, **Luzmo** je alat koji omogućava korisnicima pregled rezultata analiza kroz interaktivne grafikone i kontrolne table i drugi.

Tehnologija počinje da oblikuje novi svet i da ulazi u svako polje našeg života. Kada se koristi odgovorno i uz ljudski nadzor, AI može biti koristan alat i u novinarstvu, ali nikada neće zameniti kreativost, empatiju i kritičko razmišljanje novinara. Ekonomsko novinarstvo je veoma zahtevno i tu se mora osloniti samo na pouzdana istraživanja, jer jedan broj može da promeni značenje celog teksta. Najbolji ekonomski novinari su se budili u pola noći, jer su se dosetili da postoji još jedan izvor koji nisu proverili. To AI nikada neće moći da uradi. Svakako, potrebno je istraživati sve što nam može olakšati naš posao i uraditi mnogo brže od nas, samo ako radi ispravno. Kao što kažu da je više glava pametnije od jedne, to važi i za ove alate. Upotrebom nekoliko programa, njihovim upoređivanjem i što preciznijim zadatim zahtevima, dobiće se bolji odgovor. Ne treba se plašiti novih izuma i ostvarenja u nauci, strah nastaje samo iz neznanja, a upotreba veštačke inteligencije je u redu sve dok ljudi upravljaju njom, a ne ona ljudima.

Izvori:

<https://www.cision.com/resources/guides-and-reports/2024-state-of-the-media-report/>
<https://kaleidoskop-media.com/mediji/izazovi-vestacke-inteligencije-u-medijima>
<https://www.ekof.bg.ac.rs/wp-content/uploads/2014/10/033.pdf>
<https://transkriptor.com/sr/vestacka-inteligencija-u-novinarstvu/>

Kristina Rajić

Mentorka: Natali Delić, Telekom Srbija

VREME

POWERED BY:

**DELTA
HOLDING**

Telekom Srbija